

Egy másik élet, fél percben elbeszélve

Szépségkirálynő varrógéppel

A nagynéném a Bakáts utcában lakott. Kóhajtásnyira a Dunától, ám sose mondta, hogy de jót sétáltam a parton. Volt három szobája, én mégis csak a kicsiben láttam, ahogy a varrógép fölé hajol. Fércel, túbe fűz, ollót, cérnát, gombostűket keresgél meg mentséget, miért nem kész a ruha. Nagy fantáziával előadott telefonos hazugságmeséi voltak. Nemcsak imádta a színházat, színészi képességekkel is bírt.

Ha meggondolom, ezek miatt csúszott náluk óráról órára minden. Főként az ebéd, néha csak déltájt indultunk bevásárolni a Vámház (akkor Dimitrov) téri csarnokba. De a férje, aki talán a család legműveltebb embere volt, végtelen türelemmel várt. Háborús golyóval a gerincében, vagyonát, állását veszve nagyobb bajokhoz szokott, minthogy késik a kelkáposzta. Néha megpróbált érdeklődni, aztán folytatta a felolvasást. Victor Hugo *A tenger munkásai* című regényébe én is belehallgattam. A vastag könyvek kiütéssel győztek a varrósobában. Ha kuncsaft érkezett, nagybátyám menekült a sakkasztalához.

A varrógép fölött, a falon bekeretezett újságkivágás lógott. Arról tanúskodott, hogy a nagynéném valamikor a Dunántúl Szépe volt. Nem mesélt róla, mi meg nem faggattuk. Ott áll a cikkben feketén, fehéren. A szöveg mellett bohócjelmezben ott volt a képe. Az üzleti érzék a győzelem után képeslapot csinált belőle. (A bohócruhát maga varrta. Nagyanyám bölcs döntése volt, hogy a három lánya a polgári után tanuljon meg varrni. Ha sose lesz rá szükségük, akkor is. A háború után ebből éltek családotól mind a hárman.)

Már a kamaszkorom náluk töltött nyarain is fél évszázadra voltunk ettől a történettől. A részleteket elmosta az idő, talán még a királynőben is. Egy varrógép mellett nehéz lehetett visszaálmódni a szépségkirálynőséget meg a farsangi bált, ahol a bohócruhás kép készült. Ennél is nehezebb, hogy a későbbi fotókon ő az a nő, aki a fehér sportkocsi mellett áll kalapban, kesztyűben, virágos selyemruhában, elegáns mozdulattal, mint egy hercegnő. Ugyan kinek volt a harmincas években autója? Amióta meghalt, a családi meséink közé kezdett tartozni ez a szépségkirálynőség. Az újságcikk elveszett. Már azt se tudtuk, mikor történt.

Egyébként ambivalens viszonyban vagyok a szépségversenyekkel. Miloš Forman *Tűz van babám!* című filmje az egyetlen kivétel, amelyben az ilyesmivel nem tudok betelni. Az a nyolc „szépség” ott, a tűzoltó-bálban egyenként sem akar ki. Különösen a kis vihogós, meg az a két ballábás és a trampli fürdőruhás, aki, ahogy (a jó erkölcs nevében) ráhúzzák a ruháját, olyan lesz, mint egy kötözött sonka. Vigyázz, pihenj!, vezényelnek a zsűriző tűzoltók. Gyakoroltatják a menetelést, nehogy úgy csörtessenek a kis elvtársnők a bálteremben, mint a malacok. Hol van ettől egy mai szépségverseny estélyiben, fürdőruhában s miegymásban! Mindenki egyformán és felejthetően szép. Egyformák a sminkek, egyformák a mozdulatok, egyformán szé-

pek a lábak, csak hol a szőke, hol a barna a trendi. De az én nagynéném még a szépségipar betörése lett Dunántúl Szépe.

1906-ban született, 16 éves kora előtt nemigen bálozhatott még. Trianon után néhány évig bálók sem voltak. 1924-ben aztán kiéheztek rájuk. Bál bált követett a mi kis városunkban. Az Iparos-bálra tündérkertté varázsolták a Turul Szállót. Egy évvel később már a 44-es gyalogezrednek is volt bálja. Ahogy a sajtóban áll, a bál fővédnöke József főherceg fia volt. Az élet élni akart, levetették a gyászt, farsang idejére felfüggesztették a Trianon miatti bánatot.

A *Dunántúli Élet* című társasági magazin kitűnő üzleti érzékkel kitalált valamit 1924 novemberében. Szépségversenyt! Ha csak egy bál lett volna, mondhatnám, hogy kivilágos kivirradtig tartott. De nem! Húzták ezt a szépségversenyt, mint a rétestesztát a *Dunántúli Élet* hasábjain 1925. január 31-től április 23-ig. Május 2-án volt az eredményhirdetés. Vették a magazint, mint a cukrot, fogytak a szavazólapok, nőttek a szekértáborok. Három hónapig „állt a bál”. A lap hetente közölte a verseny állását. Végül olyan lett az egész, mint egy sportmérkőzés – idővel egyre inkább Pécs és Kaposvár között.

Három kategóriában lehetett nevezni: gyermek, leány, asszony. Az első díj az első kategóriában egy életnagyságú színes fénykép volt, a győztes lány és asszony is egy színes fotót kapott (nagy szám volt akkoriban), és fél évig ingyen járt neki a *Dunántúli Élet*, amelyben ovális, blondelkeretben címlapfotót ígértek. A fényképet, ami alapján folyt a verseny, február 7-ig kellett beküldeni. A szavazólapokat postán kellett feladni, és Kaposváron a *Dunántúli Élet* helyi szerkesztőségében, az Irányi Dániel u. 1-ben, valamint a Steiner-féle könyvkereskedésben lehetett kapni. Mégpedig a verseny utolsó pillanatáig.

Az első hetekben egy világ omlott össze bennem. Az én nagynénémet az első hús között se találtam. De végre február 18-án ott állt neve a hetedik helyen. Majdnem mindenkit becéztek akkoriban. Ő sem Júlia vagy Julianna, hanem Komáromi Juci. Vannak Ilonkák, Micikék, Bözsikék, csak a Judit névvel nem tudtak elbánni. Végig ott van az élbolyban Amerikában élő barátnőm mamájának unokanővére, Kertész Judit, ő is Kaposvár színeit képviselte. A harmadik héttől kezdve úgy pörgettem a régi újság mikrofilmjét, mintha meccset néznék. Március végén már a harmadik volt a nagynéném (458 szavazattal). Április elején az első, de csak egyetlen szavazattal előzi meg a pécsi Blauhorn Ilonkát. Az egyiknek 501, a másiknak 500 szavazata van. És nincs messze a harmadik sem, Kertész Juditra 458-an szavaztak. Akkor már a vak is láthatta, hogy a pécsi Blauhorn Ilonkának szánják a pálmát. Megelőlegeztek róla egy címlapfotót is. Ettől aztán szárnyakat kapott Pécs. Április közepén Ilonkának egyszer csak hirtelen 700 szavazata volt, a kaposvári Jucinak pedig csak 505. Egy legenda omlott bennem össze. Hazudott a megsárgult újságciikk? De nem. Hirtelen megindult a roham a szavazólapokért. Április 23-án a nagynéném, azaz Kaposvár győzött 1412 szavazattal. Pécs is összeszedte magát. Blauhorn Ilonka 1400-at kapott. Nagyon szép volt ő is.

A győzelem másnapján minden Fő utcai kirakatban ott volt a nagynéném bohócruhás képe. Nagyapám elegánsan, sétatálcával végigsétált a Fő utcán (híresen szép férfi volt, s akkoriban jómódú építési vállalkozó), mindenhonnan bevetette a lánya képét. Mire hazaért, futár várta. Levelet hozott a Róma-villából. Rippl-Rónai mester nagy tisztelettel arra kérte a kedves szülőket, engedjék meg, hogy lefesse csodaszép lányukat, mégpedig úgy, ahogy az utolsó farsangi bálban látta – cigánylány jelmezben. Nagyapám kerek-perec nemet mondott. Tudta, kitől-mitől-miért félti lányát.

A Róma-villa utolsó szobájából, Bányai Zorka után hiányzik nekem egy kép. Bécsben élő kuzinomnak még inkább. Ó, ha itt lógna a falon a mamája! A Filharmonia Hungarica hegedűseként bejárta a világot, van mire büszkélkednie, de itt rájön a sopánkodás. Újra és újra elmeséli a történetet. Valahogy megunhatatlan mindketőnknek, és nagy élvezettel korholjuk nagyapánkat, akit egyikünk se ismert.

Nagyapám, Szindbád

Régi könyvek között turkálók a fonyódi vásárban. Egyszer csak elővetődik *A magyar ipar almanachja* 1929-ből, és kinyílik a nagyapámnál. Meresztem a szememet. Az ilyesmi minden, csak nem véletlen. Az orromra van írva, hogy nem fogok alkudozni. Csak úgy tessék-lássék. Viszem a könyvet, mint a kincset.

Eddig csak legendák szóltak róla, sőt: a gyerekkoromban azok se. A „nicht vor dem Kind!” óvatosságával hallgattak róla. Most meg itt vannak a tények és egy fotó. A képen a negyvenes éveik legvégén jár. (Olyan, mint Lajos nagybátyám valaha. Fiatalon meg olyan lehetett, mint az apám.) 1879-ben született Magyaratádon. Ó jaj, kerek hét esztendővel fiatalabb volt a nagyanyámnál, 20 éves volt, amikor férjül vették, 21 évesen már apa lett. Nagyanyám igen jó szemmel és nagy szerelemmel választott férjet magának. Mit tehetett volna? Öngyilkos lett a férje, volt három kisfia, rámaradt a cég. Építési vállalkozó volt első férje, akit Niederfilinger Boldizsárnak hívtak, azt hitte szegény, hogy tönkrement, pedig dehogya. Ám elhirtelenkedve a dolgot, felakasztotta magát.

Nagyapám bámulatos szakmai és üzleti érzékkel vezette az ölébe hullott céget. Egy ideig csak inkognitóban. 1907-ben szerezte meg kőműves-mesterlevelét, ekkor állhatott hivatalosan a cég élére mint munkavezető, azaz pallér. Hamarosan a városi kőműves szakosztály választmányi tagja volt, és 30–35 bejelentett alkalmazottal dolgozott. Nagy építkezések kivitelezésében is közreműködött. Felvirágoztatta a céget. Ahogy a legendák mondják, három bérháza volt egy időben. Az almanach szerint elsősorban a MÁV építkezéseit vezette. De a somogyi sajtó szerint köze volt a Szent Imre utcai, Lamping-tervezte ún. munkáslakások kivitelezéséhez is, amelyek tervei még 1918/19-ben készültek, de a házakra végül is a trianoni menekülteknek volt szüksége. Akik kezdetben vagonokban, majd a Horthy-, Szabadság-, ill. Berzsenyi-park helyén barakkokban éltek. (Található még ezekből a jellegzetes, manzardos

házakból a Hunyadi János utca végén is; tulajdonképpen sarokház volt, de az Arany János utcai felét több mint fél évszázada lebontották.)

Nagymamánk nemcsak tehetséges fiút választott, de csinosat is. Amíg csak élt, feltétlen szerelemmel szerette, sose kérte számon a hűtlenségeit. Ügyszólván számolt velük, miközben még hat gyereket szült. Nagyapám szorgalmánál, zseniális üzleti érzékénél sokkal többet hallottam arról, hogy nem tudott ellenállni se kávéháznak, se kártyának, se cigányprímásnak – és végképp nem a női bájnak. Mondták, hogy ez vitte a romlásba. Pedig dehogy, a háború, a betegség meg a gazdasági válság.

Az almanachból tudom, hogy 22 hónapot töltött a fronton. Kapott kisezüstöt, bronzot és sebesülési érdemérmét is. A háborúba nem halt bele, de megviselődött, ahogy mondták, a front szétzilálta az idegeit. Abba meg beleroppant, hogy az István utcában (ma József Attila u. 7.), az ún. MÁV-ház egyik átjáró kapuja az építkezés során beomlott. Emberhalál esett. A 20-as évek végén történt, talán éppen az almanach évében. Felelősnek tarthatták volna mint az egyik munkavezetőt. De a tárgyalásra már nem került sor, nagyapám belezavarodott abba, ami történt. Ez is ő volt, ez a nagyra nőtt felelősségérzet. Valahogy egy Szindbádhoz nem illik. Nagyanyánk gyászjelentésén 1938-ban még ott áll a neve, az is, hogy a halott az ő „felejtethetlen drága jó felesége” volt, de a temetéskor készült családi fotóról hiányzik. A szekszárdi elmeagyógyintézet ápolta volt már hosszú évek óta, ott is halt meg. Gyógyulófélben a kórház építkezéseit vezette. Vajon emlékezett-e még a boldog időkre?

Mi tagadás, Szindbád volt. Egy ízben üzleti útra ment Bécsbe. Legalábbis így tudták az otthoniak. Előfordult ez máskor is. Néhány nap múlva azonban sürgönyt hozott a posta, az állt benne, hogy a családfő abban az idegen városban nagy hirtelen meghalt. Gyászba borult a Kanizsai utcai ház. Az anyja is ott élt. (Több mint 100 esztendő.)

Nagymamánk, aki a sok gyerektől, gondtól, dologtól a kapun is ritkán tette ki a lábát, felvette hosszú fekete selyemruháját, hozzá a csipkés sálját, feltette ritka alkalmakra rejtegetett szépséges kalapját, és fekete gyászfátylat tűzött rá. Olyat, hogy szinte betakarta. Ne is lássák! Maga volt a gyász. Szavát se lehetett hallani, könnyét se látni. Szinte kővé vált, mint a gyerekeit sirató Nióbe. Magához térve kocsit hívott, végighajtatott a városon, hadd lássák a népek, nagy a baj. Magára maradt. Aztán némán felszállt a vonatra. Egyedül. Ő, aki sose utazott sehova. Ki tudja mire gondolt a hosszú úton? Sok minden megfordulhatott a fejében, amíg megérkezett a Westbahnhofra. Úristen, kit lát! A sínek mellett nagyapámat, aki térdén állva várja őt egy hatalmas vörös rózsacsokorral. Nagyanyám eldobta az özvegyi fátylat, kifizette férje kártyaadósságait, aztán vonatra szálltak, és kart karba öltve hazatértek a Kanizsai utcába. Senki emberfia őket veszekedni nem látta, nem hallotta. Szindbádot se szerethették jobban.